

Fietsen in Berlijn

Linda Huijsmans

Colofon

Fietsen in Berlijn

© 2011-2023 Odyssee Reisgidsen vof | odyssee-reisgidsen.nl

© 2011-2023 Linda Huijsmans

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zesde gewijzigde druk, 2022

ISBN 9789461230027

NUR 501

Auteur: Linda Huijsmans

Serieredactie: Bartho Hendriksen en Leo Platvoet

Foto's: Linda Huijsmans tenzij anders vermeld

Kaarten: UvA Kaartenmakers, Castricum | uva-kaartenmakers.nl

Met speciale dank aan Susanne Borowski.

Odyssee Reisgidsen

Odyssee Reisgidsen levert zijn titels als paperback of als e-book. Paperbacks zijn verkrijgbaar bij de (reis)boekhandel in Nederland en Vlaanderen, via Bol.com of de Odyssee-website. De e-books zijn verkrijgbaar via de Odyssee-website en een groot aantal internetplatforms. Uiteraard proberen wij de geboden informatie zo actueel en accuraat mogelijk te houden. Toch kunnen er onvolkomenheden en fouten in de tekst voorkomen. Odyssee aanvaardt daarvoor geen verantwoordelijkheid.

Legenda kaarten en richting aanduidingen

LA = linksaf, RA = rechtsaf

Foto cover: Fietsen voor Schloss Charlottenburg

Foto titelpagina: Fietspauze langs de muur. Foto Barbara-Maria Damrau

Foto pag. 5: Twee fietsen voor de Berliner Fernsehturm. Foto Bigstock | Kshu

Volg Odyssee op Facebook en Twitter

odyssee-reisgidsen.nl | info@odyssee-reisgidsen.nl

Voorwoord

Berlijn is een stad vol geschiedenis, maar geldt inmiddels ook als een van de modernste hoofdsteden van Europa. Op bijna iedere hoek valt wel een verhaal te vertellen. Over de keizers, die er hun paleizen bouwden, over de opkomst van de nazi's, de vernietigingen van de Tweede Wereldoorlog en daarna de verdeling van de stad in Oost en West. Na de val van de Muur kwam Berlijn midden in Europa te liggen. Ze werd het creatieve hart van het westen, er ontstond een legendarische partyscene en er was ruimte genoeg voor iedereen. Inmiddels worden de grenzen tussen Oost- en West-Berlijn steeds verder uitgebouwd, heeft ook het grote geld de stad ontdekt en is vrijheid, blijheid wat minder vanzelfsprekend geworden.

Overal in de stad zijn nog sporen terug te vinden uit elke periode die de stad heeft doorgemaakt en de fiets is de beste manier om die te vinden. Berlijn is een uitgestrekte en groene stad die bovendien erg fietsvriendelijk is. Bergen of heuvels van enige betekenis zijn er nauwelijks en er komen steeds meer fietspaden bij. Dat maakt de fiets tot het ideale vervoermiddel om Berlijn te verkennen. Je kunt afstappen waar en wanneer je wilt en dat geeft je de kans écht kennis te maken met de vele gezichten en verhalen van de oude en nieuwe hoofdstad van Duitsland.

In deze gids vind je zes routes die elk een aspect van het leven en de geschiedenis van Berlijn laten zien. Natuurlijk voeren die je langs de bekende bezienswaardigheden, maar minstens zo vaak kom je op plekken waar geen toerist te bekennen is.

Aan het begin van elke route staat een korte schets van het thema en de aard van de route. De afstanden variëren van 5,6 tot 17,4 kilometer. Dat lijkt misschien niet veel, maar doordat je vaak afstapt, hier en daar een terrasje pakt of even lekker door een park of bezienswaardigheid wilt slenteren, kun je er de hele dag over doen. En dat raad ik je ook zeker aan.

Veel fietsplezier in Berlijn.

Linda Huijsmans

Iets gemist?

Uiteraard houdt Odyssee zich aanbevolen voor reacties van kritische lezers. Zijn er foutieve meldingen, wijzigingen in openingstijden en prijzen in deze gids? Of moet de route worden aangepast? Voor reacties, aanvullingen en suggesties: info@odyssee-reisgidsen.nl

Inhoudsopgave

Berlijn verkennen

Een korte geschiedenis 7

Met de fiets door Berlijn 10

Odyssee's aanraders 13

Fietsroute 1 | Berlijn in vogelvlucht

Een eerste kennismaking met Berlijn 14

Fietsroute 2 | Langs de Muur

Fietsen door een ooit verdeelde stad 31

Fietsroute 3 | Het oude Oosten

Paleizen voor de arbeidersklasse 50

Fietsroute 4 | Kreuzberg

Alternatief, hip en multicultureel 59

Fietsroute 5 | Prenzlauer Berg

Populair en trendy 70

Fietsroute 6 | Het groene westen

Oude luister en hippe nieuwbouw 79

Praktische informatie Berlijn

Praktisch ABC 88

Register 91

Kaders

Scheunenviertel 28

Korte geschiedenis van de Berlijnse Muur 34

LHBTIQ+ scene in Kreuzberg 64

Een korte geschiedenis

Fietsen langs de Berlijnse Muur. Foto visitBerlin | Philip Koschel

Rond 1230 ontstaan aan weerszijden van de rivier de Spree twee dorpjes: Berlin en Cölln. In de 17de eeuw groeien ze samen uit tot de stad Berlijn, die in 1871 de hoofdstad wordt van het net gestichte Duitse Rijk. Onder invloed van de industriële revolutie trekken er zoveel mensen naar Berlijn dat de stad uit haar voegen barst. In de jaren 1920 wonen er al vier miljoen mensen. In de *roaring Twenties* wordt Berlijn wereldwijd bekend vanwege haar nachtleven, jazzclubs en absolute vrijheid op bijna alle vlakken. Daar maakte Hitler begin jaren 1930 hardhandig een einde aan.

Arm aber Sexy

Als de rookwolken van de Tweede Wereldoorlog opgetrokken zijn, blijkt ruim 70 procent van de stad verwoest te zijn. De opbouw begint traag; gebouwen worden steen voor steen met de hand afgebroken om daarna weer voorzichtig opgebouwd te worden.

De geallieerde overwinnaars delen de stad in vier zones: een Russische, een Franse, een Britse en een Amerikaanse. De stad is een eiland middenin Oost-Duitsland, dat bestuurd wordt door de Russen. In 1948 blokkeert Stalin alle toevoer van voedsel naar de Westelijke zones, in een poging de hele stad onder zijn gezag te krijgen. Door een *Luftbrücke* slagen de Amerikanen erin de bevolking te blijven voorzien van eten, brandstof en andere noodzakelijke voorraden.

In 1949 valt Duitsland in twee delen uiteen. Oost-Berlijn wordt de hoofdstad van de *Deutsche Demokratische Republik* (DDR) en Bonn van de *Bundesrepublik Deutschland*. West-Berlijn ligt als een geïsoleerde westerse enclave midden in

de DDR.

In de nacht van zaterdag 12 op zondag 13 augustus 1961 verschijnen er dwars door de stad lange rollen prikkeldraad in Berlijn die de Russische zone hermetisch afsluiten. Deze barrière wordt in de jaren daarna steeds verder uitgebouwd tot de vrijwel onneembare Berlijnse Muur.

Even onverwacht als hij is gekomen, verdwijnt de onneembare barrière tussen Oost en West-Berlijn op de late avond van 9 november 1989. Bij de grensovergang Bornholmer Straße gaat een slagboom omhoog en een grote groep mensen loopt de grens over. Een jaar later, op 3 oktober 1990, is er weer één verenigd Duitsland.

*Ampelmännchen, een laatste herinnering aan de DDR.
Foto Wim ten Brinke*

In de jaren daarna ontwikkelt Berlijn zich in velerlei opzichten tot het centrum van Europa. De vele leegstaande panden in Oost-Berlijn trekken studenten, jongeren en kunstenaars vanuit de hele wereld. Berlijn wordt de partyhoofdstad van Europa met clubs die nooit sluiten en feesten die dagenlang doorgaan. Ook voor architecten biedt de stad gouden kansen. Alle kale plekken waar de Muur heeft gestaan, worden volgebouwd met het centraal gelegen Potsdamer Platz als opvallendste plek.

Aan de periode waarin Berlijn 'Arm-aber-Sexy' was, komt rond 2010 een einde. Wijken zijn opgeknapt, voorzieningen aangelegd en de huizenprijzen schieten omhoog. Dat zorgt ervoor dat de stad voor grote groepen onbetaalbaar wordt. Berlijn onderscheidt zich op dat gebied steeds minder van Europese hoofdsteden als Parijs, Amsterdam en Londen. Maar het grote verschil is die enorme geschiedenis. Die voel je en zie je op bijna iedere straathoek. Ook al moet je daar nu soms wat langer naar zoeken. Om met de Berlijners te spreken: *Berlin ist Groß!*

Niet alleen letterlijk, maar zeker ook in figuurlijk opzicht.

Stadsontwikkeling

Aan het eind van In de 19de eeuw groeide de bevolking van Berlijn als gevolg van de industriële revolutie razendsnel. Bedrijven als Siemens, Krupp en AEG openden fabrieken in de stad en hadden veel arbeidskrachten nodig. Toen Otto von Bismarck Berlijn ook nog eens tot hoofdstad uitriep, groeide het inwoneraantal van een kleine tweehonderdduizend in 1800 naar ruim twee miljoen in 1919. Er moest dus gebouwd worden, en snel ook.

James Hobrecht maakte een plan op basis waarvan straten, huizen, stations en andere voorzieningen snel maar verantwoord aangelegd konden worden. Talloze *Mietskaserne* (huurkazernes) schoten de grond uit.

Zowel horizontaal als verticaal zit er veel standsverschil in deze woningen. Het voorhuis heeft grote ramen, waar veel licht door naar binnen valt, en ruime kamers. Daarachter liggen de *Hinterhöfe*, soms wel acht achter elkaar, waar de woningen steeds kleiner en donkerder worden. De bewoners van de *Hinterhöfe* deelden hun toilet met het hele trappenhuis.

Het ideaal van Hobrecht om rijk en arm door elkaar laat wonen zodat ze van elkaar konden leren, pakte in de praktijk anders uit. De arme mensen leefden vaak op straat omdat hun huis te klein was; tien bewoners op 25m² was geen uitzondering. Ook was het niet ongebruikelijk om overdag een bed te verhuuren aan arbeiders die in de nachtdienst werkten, de zogenaamde *Schlafbur-schen*; slaapjongens, en zo een centje bij te verdienen.

De poort naar de straat moest zo breed zijn dat er een 19de-eeuwse brandweervan (getrokken door paarden) doorheen kon en de *Höfe* erachter zo diep dat ze er konden keren.

De keizerlijke bouwvoorschriften bepaalden verder dat de breedte van de straat in verhouding moest staan tot de hoogte van de gebouwen. De maximale bouwhoogte was 22 meter, (de maximale hoogte van de brandladders destijds) waardoor veel Berlijnse straten ook 22 meter breed zijn en daarom zo ruim aanvoelen.

Alle panden staan los van elkaar om te voorkomen dat bij brand hele blokken tegelijk afbranden. Daardoor gebeurde het in de Tweede Wereldoorlog regelmatig dat het ene huis kapot gebombardeerd werd, terwijl het buurhuis ongeschonden rechtop bleef staan.

*De karakteristieke Hinterhöfe van Berlijn.
Foto Rudolf Ernst | Dreamstime.com*

Met de fiets door Berlijn

Altes Museum aan het Schloßplatz

Deze gids is geschreven als aanvulling op de standaard-reisgidsen. Grote toeristische attracties zullen niet of alleen kort worden genoemd. Neem dus zelf een goede reisgids mee en ook een plattegrond van de stad. In de routebeschrijvingen is vooral aandacht voor zaken die in de meeste reisgidsen niet aan bod komen.

Fietsverhuur

Fietsen huren is in Berlijn geen enkel probleem. Er zijn een paar grote ketens met vestigingen door heel Berlijn, maar informeer vooral ook bij de fietsenwinkel in de buurt of je hotel. Het kost gemiddeld €12 per dag. Vraag vooral om korting als je meerdere dagen wilt huren.

Adressen

Fahrradstation, zes vestigingen in het centrum van de stad. Online boeken is mogelijk. fahrradstation.de.

Fat Tire Bikes, bij Fernsehturm en Bahnhof Zoo berlin.fattirebiketours.com. Ook fietstochten met gids.

Berlin on Bike, Kulturbrauerei, Prenzlauer Berg berlinonbike.de. Ook fietstochten met gids.

Fiets mee in het openbaar vervoer

Je mag altijd je fiets meenemen in U- of S-Bahn, mits je ze in de daarvoor bestemde wagons plaatst. Die zijn herkenbaar aan het fietslogo op de deur. Als de trein vol is, heb je pech en moet je wachten tot de volgende. Als het heel druk is hebben rolstoelen en kinderwagens voorrang boven fietsers.

Kaartjes: Zolang je niet buiten de stadsgrenzen komt, zit je in tariefgebied AB.